

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ЩОДО МОДЕРНІЗАЦІЇ УРОКІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ОСНОВНОЇ МАЛОКОМПЛЕКТНОЇ ШКОЛИ, ЯКІ ПРОЖИВАЮТЬ В СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ

Костюк Ю.С., аспірантка

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

Анотація. У статті показано труднощі навчально-виховного процесу з фізичного виховання в сільських малокомплектних школах. Виділено декілька підходів щодо модернізації уроків фізичної культури учнівської молоді в сільській місцевості.

Ключові слова: фізичне виховання, урок фізичної культури, сільська малокомплектна школа, модернізація

КОСТЮК Ю.С. СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К МОДЕРНИЗАЦИИ УРОКОВ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ УЧАЩИХСЯ ОСНОВНОЙ МАЛОКОМПЛЕКТНОЙ ШКОЛЫ, ПРОЖИВАЮЩИХ В СЕЛЬСКОЙ МЕСТНОСТИ / Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова.

Аннотация. В статье показано трудности учебно-воспитательного процесса по физическому воспитанию в сельских малокомплектных школах. Выделены несколько подходов к модернизации уроков физической культуры учащейся молодежи в сельской местности.

Ключевые слова: физическое воспитание, урок физической культуры, сельская малокомплектная школа, модернизация.

KOSTYUK Y.S. MODERN APPROACH TO UPGRADE THE LESSONS OF PHYSICAL EDUCATION FOR PUPILS OF BASIC RURAL SCHOOLS WITH LOW CONTINGENT / National Pedagogical Dragomanov University

Abstract. The article shows the difficulties of the educational process in physical education in small rural schools. Identified several approaches to upgrading physical education students in rural areas.

Keywords: physical education, physical education class, rural schools, modernization.

Постановка проблеми. Сучасна педагогіка потребує нових методів та підходів при організації навчального процесу з фізичного виховання учнівської молоді. Якщо раніше метою фізичного виховання було формування фізично досконалої людини, готової до праці та оборони, то на сьогоднішній день пріоритетною є його оздоровча спрямованість, оскільки здорова людина – основа здорової нації. Адже, сучасні соціально-економічні умови життя висувають високі умови до працездатності, рівня фізичного розвитку та функціонального стану організму молодого покоління. Цим зумовлена необхідність посилення навчальної та виховної роботи у загальноосвітніх навчальних закладах України та обґрунтування ефективних методик навчання та виховання учнів, здатних наполегливо сприймати у школі навчальний матеріал та займатися фізичною культурою. Проблема якості, ефективності та розвитку фізичного виховання для жителів сільської місцевості останнім часом стала надзвичайно актуальною.

Мета дослідження – здійснити аналіз, узагальнення та систематизацію даних щодо особливостей організації уроків фізичної культури в сільській малокомплектній школі.

Методи дослідження – теоретичний аналіз та узагальнення літературних джерел, педагогічне спостереження та опитування.

Результати дослідження. Формування здорового способу життя, в першу чергу, підростаючого покоління в сільській місцевості постає перед нами як медична, психологічна, педагогічна, соціальна проблема, тому що, здоров'я має специфіку проявлятися на фізичному, психологічному, соціальному рівнях [8].

Це зумовило прийняття низки нормативних документів: Закону України «Про фізичну культуру і спорт», Цільової комплексної програми «Фізичне виховання - здоров'я нації», Державної програми розвитку фізичної культури і спорту в Україні на 2007-2011 рр., стратегічними цілями яких є формування у дітей та молоді фізичного, морального і психічного здоров'я, усвідомленої потреби у фізичному вдосконаленні, розвитку інтересу і звички до самостійних занять фізичною культурою і спортом, набуття знань і вмінь здорового способу життя [12].

Закон України «Про фізичну культуру і спорт» акцентує увагу на проблемі розвитку фізичного виховання в сільській місцевості. Держава забезпечує пріоритетний розвиток фізичної культури і спорту на селі, створює необхідні умови для занять фізичною культурою і спортом сільських працівників і членів їх сімей [4]. Це зумовлено тим, що саме фізичне виховання є важливим компонентом гуманітаризації та гуманізації освіти.

Стратегічною метою розвитку фізичного виховання, фізичної культури і спорту в сільській місцевості є створення необхідних умов для занять фізкультурно-оздоровчою і спортивною діяльністю сільського населення, які б відповідали вимогам закону України «Про фізичну культуру і спорт». Але значних позитивних зрушень у покращенні фізичного, духовного, психічного, соціального здоров'я школярів не відбувається. І, на жаль, останнім часом в Україні продовжується процес погіршення стану здоров'я дітей і підлітків. Спричинило цю тенденцію багато чинників: екологія (близько 20%), спадковість (близько 20%), нездоровий спосіб життя (близько 50%), рівень розвитку медицини та геополітична ситуація у країні [3].

На думку вчених Л. Волкова, О. Дубогай, В. Гребінченка, М. Козленка та ін. першочерговими причинами погіршення рівня фізичної підготовленості сільських мешканців є проблеми зниження загального рівня життя і соціальної захищеності населення, недосконалість системи медичного обслуговування, недостатнє фінансування освітніх установ, низький інтерес підростаючого покоління до власного здоров'я тощо [3,4].

Сільська школа представляє собою особливий феномен як у педагогічній теорії, так і в реальній практиці, а тому цій проблемі приділяється неабияка увага. Зокрема, у зв'язку з тим, що відродження і розвиток сільської школи – це, перш за все, відродження села, збереження і розвиток нашої держави. Найскладнішими з педагогічного погляду є малокомплектні школи, які дуже різняться за наповненістю класів. Проблемами сільських малокомплектних шкіл займалися вчені В.Б. Лебединцев, П.Є. Решетніков, І.С. Соловецький, В.О. Сухомлинський, П.Т. Фроловта інші, які стверджують, що організація навчально-виховного процесу в таких школах має ряд істотних особливостей, тому що, відсутні не тільки паралельні класи, але іноді й окремі класи [7].

Автор А.В. Алексєєва [9] виділяє три групи проблем, які існують у сільській малокомплектній школі.

Перша з них пов'язана з територіальною відокремленістю населених пунктів шкільного мікрорайону, віддаленістю більшості сільських шкіл від районних центрів.

Друга група проблем пов'язана з матеріальним становищем сільських малокомплектних шкіл. У маленьких школах важко створити сучасну матеріально-технічну базу навчального процесу, не завжди є можливість покращення умов для роботи вчителів та учнів.

Третя група проблем має яскраво виражений педагогічний характер. В усіх сільських малокомплектних школах через відсутність паралельних класів більшість учителів не

має повного навантаження за своєю спеціальністю та вимушені викладати інші предмети, не маючи відповідної освіти [9].

Як зауважує Омельченко С.О., загальноосвітній заклад залишається основним соціальним інститутом, який надає дітям базову освіту, вирішує завдання розвитку та виховання школярів [6]. Тому характерною особливістю навчального закладу в сільській місцевості є те, що за відсутності будь-яких інших осередків культури, малокомплектна школа стає єдиним закладом, який організовує навчально-виховний процес для учнів сільської місцевості [8].

Особливими є і вимоги до організації фізичного виховання в таких школах. Постають проблеми між необхідністю забезпечення програмових вимог із фізичного виховання та матеріально-технічною базою малокомплектної школи; між залученням учнів до колективної діяльності та малою наповнюваністю класів; між науково-методичним забезпеченням школи та низькою кваліфікацією вчителя фізичної культури; між зацікавленістю батьків до уроків фізичної культури та фізичною підготовленістю самих учнів; між організацією змагальної спортивно-оздоровчої діяльності та відсутністю паралельних класів тощо [8]. Тому ті та інші питання диктують необхідність розробки й застосування специфічних форм і методів навчання й виховання школярів сільської місцевості, розподілу навчального матеріалу, пошуку шляхів підвищення ефективності, насамперед, уроку фізичної культури, як основної форми роботи з фізичного виховання. В цьому випадку, на думку багатьох вчених [1,3,7], не можна не враховувати традиції того чи іншого села, роль сім'ї, родини, місце проживання та віддаленість від великих міст як основного духовного і фізичного розвитку, зайнятості дітей у допомозі батькам по господарству, тісний зв'язок батьків, навчального закладу та сільської громади.

Проте, на жаль, мала наповнюваність учнів в класах, слабка спортивно-матеріальна база малокомплектних шкіл, або взагалі відсутність спортивних залів, обмаль спортивного устаткування, інвентарю, відсутність або мала кількість дитячо-юнацьких спортивних шкіл не дає можливості повною мірою реалізувати завдання фізичного виховання учнівської молоді в малокомплектних школах. Слід зауважити те, що молоді спеціалісти, тренери з фізичної культури і спорту не хочуть йти працювати в сільську місцевість.

За даними Куделко В.Е. у сільській місцевості складна ситуація з фізкультурно-спортивними кадрами. Тут працює лише 7,3% тренерів-викладачів країни. В середньому в Україні на 83 учня сільської спортивної школи працює лише один тренер-викладач. Для порівняння, в містах України на одного тренера припадає 39 вихованців ДЮСШ. За словами автора, викликає занепокоєння низький рівень охоплення сільських дітей заняттями у спортивних школах. Цей показник сьогодні складає 5,4 % від загальної чисельності сільської учнівської молоді, що вдвічі менше в середньому по країні. Одна неповно комплектна школа припадає на 280 сіл і селищ. Лише у 590 селах (2 %) є відділення або навчальні групи дитячої юнацької спортивної школи (ДЮСШ).

З 10 тисяч існуючих в Україні спортивних клубів різної організаційно-правової форми, більше тисячі припадає на сільську місцевість. Всіма видами фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи охоплено лише 9,5 % сільського населення. До занять спортом, в переважній більшості нерегулярно, залучений лише кожен сотий мешканець села [5].

На сьогоднішній день прийняття нових навчальних програм не змінило стан шкільної фізичної культури в сільській місцевості. В першу чергу, це стосується відношення як вчителів, так і самих батьків до предмету «Фізична культура». На жаль, за даними найоптимістичніших наукових досліджень, сьогодні фізичним вихованням дітей цікавиться не більше 20 % батьків. Така ситуація значно погіршує реалізацію

стратегічних цілей фізичного виховання школярів, оскільки відсутність культу здоров'я і рухової активності серед сімейних цінностей ускладнює цей процес [11,12].

Необхідно відмітити, що слабе науково-методичне забезпечення, відсутність навчальних посібників, засобів наочності, комп'ютерів в сільських школах погіршують роботу вчителя фізичної культури. Багато вчителів на селі працюють по старому зразку, і в силу своєї некомпетентності не можуть, а то і не хочуть боротися за престиж свого предмету, постійно вдосконалювати свій професійний рівень.

На сьогодні одним із напрямків модернізації шкільного фізичного виховання в сільській місцевості є активне залучення батьків до фізкультурно-оздоровчої роботи. В першу чергу, самі батьки повинні ще з дитинства прививати інтерес до занять фізичною культурою, формувати у них звичку до систематичності, контролювати їх режим дня, загартовувати дитячий організм. В цьому і полягає свідоме відношення як батьків, так і їх дітей до необхідності занять фізичними вправами [7].

Ще одним із значущих факторів поліпшення свідомого ставлення учнів та їх батьків до предмету є пропаганда фізичної культури в школі. Вона повинна бути спрямована на формування і збереження інтересу до занять фізичними вправами протягом усього життя. У реалізації цієї мети велике значення має просвітницька діяльність, у яку повинні бути залучені не тільки учні, а й батьки, вчителі. Важливе значення у формуванні позитивного ставлення учнів та їх батьків до занять фізичною культурою має створення у шкільному музеї куточка, присвяченого фізичному вихованню та організації здорового способу життя [4].

Ефективність уроків фізичної культури у великій мірі залежить від уміння вчителя максимально використовувати всі можливості, якими володіє школа. Відсутність спортивних залів в малокомплектних школах компенсується наявністю спортивної пришкільної площадки або спеціально обладнаного місця для занять фізичними вправами. Проведення занять на свіжому повітрі особливо цінні тим, що здійснюється загартовування організму, підвищується його стійкість до простудних захворювань. Різноманітні умови (туристичні походи, спортивний майданчик, пришкільна ділянка) значно розширюють коло рухових навичок. Діти навчаються переборювати природні перешкоди, орієнтуватися в новій обстановці, одержують можливість виявляти високу активність, самостійність, ініціативність у діях порівняно з заняттями в спортивному залі [6].

Якщо говорити про заняття у спортивному залі, то спортивні ігри в школі, такі як баскетбол, займають одне із провідних місць у фізичному вихованні школярів. Баскетбол є одним з пріоритетних засобів розвитку у школярів основних рухових якостей та інтелектуальних здібностей, підвищення працездатності, ефективним засобом для всебічного фізичного розвитку в широкому віковому діапазоні. Адже в його розпорядженні є найрізноманітніші вправи, що сприяють поліпшенню обміну речовин, діяльності всіх систем організму, формуванню координації рухів, покращенню антропометричних показників. Заняття баскетболом вчать володіти своїм тілом та компенсують дефіцит рухової активності [10]. Але при проведенні уроків з баскетболу виникають труднощі такі як мала наповнюваність учнів у класах.

Диференційований підхід в модернізації уроків фізичної культури являється основою навчання руховим діям в баскетболі. Саме малокомплектна школа дозволяє здійснювати повною мірою індивідуальний підхід при розучуванні окремих елементів техніки гри, але з іншої сторони виникають протиріччя між різним віком учнів, різною фізичною підготовленістю та розвитком фізичних якостей.

В цьому випадку, як відмічають науковці [1,7], ефективним буде об'єднання різновікових класів. Респонденти вказують, що при створенні різновікових команд не

втрачається сенс змагань та конкуренція в даній ситуації. Адже беручи участь у змаганнях, учень прагне перемогти, а це, в свою чергу, сприяє виробленню психологічних якостей (цілеспрямованості, рішучості, наполегливості). Це в подальшому житті дає змогу самостійно приймати адекватні рішення у всіх життєвих ситуаціях. Саме змагання можуть бути тими чинниками, які підвищують інтерес до фізичної культури, а в подальшому формують морально-ціннісне ставлення до свого здоров'я та здорового способу життя.

До того ж, баскетбольні змагання унікальні, бо, на противагу іншим видам спорту, можуть бути легко модифіковані, щоб проводитися серед малих груп з різною мірою підготовки і різного типу гравців. Неофіційні баскетбольні змагання можуть проводитися на всьому майданчику як в повних складах 5 на 5, так і в урізаних складах на половині майданчика – 3 на 3, 2 на 2, 1 на 1. Швидко зростає кількість організованих баскетбольних змагань в грі 3 на 3. В баскетбол можна грати як в приміщенні так і на свіжому повітрі [2].

У зв'язку з цим актуальною є проблема розробки науково-обґрунтованої методики використання елементів баскетболу у процесі фізичного виховання підлітків основної малокомплектної школи. Особливу значущість набувають питання підбору елементів баскетболу, які були б спрямовані на здобуття максимального оздоровчого ефекту під час занять фізичною культурою у підлітковому віці.

При об'єднанні учнів, на нашу думку, з'являється можливість збільшити кількість уроків фізичної культури до чотирьох-п'яти в тиждень, позитивним моментом яких є повідомлення теоретичних відомостей з предмету «Фізична культура» і здорового способу життя. Бесіди та підготовка учнями повідомлень сприятимуть усвідомленій фізичній підготовці учнів.

Але урок у малокомплектній школі в силу своїх організаційних та дидактичних особливостей не забезпечує учням потрібний тренувальний ефект і, в кращому випадку, може допомогти у навчанні окремим видам рухів. Тому, на нашу думку, проведення позакласної роботи є продовженням навчальної роботи, те що засвідчено дослідженнями Шияна Б.М. [13]. Позаурочні заняття можна розглядати як надання учням можливості додаткової освіти в обраному виді спорту і як істотний чинник підвищення рівня рухової активності. Головною функцією позаурочних форм занять є створення найсприятливіших умов для виховання звички до систематичних занять і, як наслідок, сприяння запровадженню фізичної культури в побут народу. Особлива увага в позаурочних заняттях повинна звертатися на реалізацію школярами в повсякденному житті знань, умінь і навичок, набутих на уроках. Зазвичай, сільські школярі позбавлені можливості відвідувати ДЮСШ, тому одним із головних завдань малокомплектної школи є необхідність організації секцій з різних видів спорту, щоб учні могли реалізувати потребу у занятті фізичними вправами в позаурочний час.

Ще одним із шляхів модернізації є поліпшення роботи вчителя фізичної культури, його професійного рівня, який передбачає крім знань та постійного їх пошуку, формування і використання здатності до творчості і саморозвитку, володіння навичками використання мультимедійних технологій. Адже, вчитель був і залишається ключовою фігурою в системі освіти [1]. Саме від нього, в першу чергу залежить формування у молоді позитивної мотивації до занять фізичною культурою і спортом.

Крім поліпшення роботи вчителів фізичної культури в сільській місцевості, необхідно підвищити увагу батьків до фізичного виховання дітей.

Висновки:

1. Модернізація уроків фізичної культури на сьогоднішній день є пріоритетним завданням для всіх фахівців освітньої галузі та спеціалістів в галузі фізичної культури і спорту.

2. Модернізація уроків фізичної культури в сільських малокомплектних школах полягає в поліпшенні матеріально-технічної бази, підвищенні уваги батьків до фізичного виховання дітей, створенні гуртків з видів спорту, пропаганді фізичної культури в сільських школах, наданні вчителям методичної допомоги, зокрема розробки різних методичних рекомендацій, мультимедійних засобів навчання, які підвищують мотивацію та інтерес учнівської молоді до занять фізичною культурою і спортом.

Враховуючи вище викладене, передбачаємо розробити методику диференційованого навчання баскетболу учнівської молоді в сільських малокомплектних школах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борисенко А. Особливості фізичного виховання в сільській малокомплектній школі / А.Борисенко // Фізичне виховання в школі. – 1998. - №3. – С. 8-14.

2. Виссел Х. Баскетбол: шага к успеху / Х. Виссел; [пер. с англ.] – М.: ООО «Астрель», 2009. – 240 с.

3. Вільчковський Е.С. Система фізичного виховання молодших школярів: Навч.-метод. посіб. / Е.С. Вільчковський, М.П. Козленко, С.Ф. Цвек. – К.: ІЗМН, 1998. – 232 с.

4. Дубогай О.Д. Навчання в русі / О.Д. Дубогай. – К.: Шкільний світ, 2007. – 125 с.

5. Куделко В. Е. Організація і технологія управління фізичною культурою і спортом у системі районного територіально-адміністративного утворення / В.Е. Куделко. – Харків: видавництво Харківської державної академії фізичної культури, 2005. – 20 с.

6. Омельченко С.О. Взаємодія соціальних інститутів суспільства у формуванні здорового способу життя дітей та підлітків / С.О. Омельченко // Монографія. – Луганськ: Альма-матер, 2007. – 352 с.

7. Особенности педагогического процесса в малокомплектной школе: Кн. для учителя: Из опыта работы / П.Т. Фролов, И.С. Соловецкий, П.Е. Решетников и др. / Под ред. П.Т. Фролова. – М.: Просвещение, 1991. – 160 с.

8. Пахальчук Н.О. Організація фізичного виховання молодших школярів у сільській школі / Н.О. Пахальчук // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2012. - №2(20). – С. 303 – 310.

9. Половенко О. В. Оптимальна модель методичної роботи в сільській малокомплектній школі: Методичні рекомендації / О.В. Половенко. – Кіровоград: Обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського, 2007. – 74 с.

10. Поплавський Л.Ю. Баскетбол: Підручник для студентів вищих навчальних закладів фізичного виховання / Л.Ю. Поплавський. – К.: Олімпійська література, 2004. – 448 с.

11. Потужний О.В. Формування у дітей старшого дошкільного віку позитивного ставлення до занять фізичною культурою в умовах села: Дис. канд. пед. наук.: 13.00.08 / Олександр Васильович Потужний; Державний вищий навчальний заклад "Переяслав-Хмельницький держ. педагогічний ун-т ім. Григорія Сковороди". — Переяслав-Хмельницький, 2006. — 235, [3]арк. — Бібліогр.: арк. 180-201.

12. Тимошенко О.В., Дьоміна Ж.Г. Основні напрями модернізації системи фізичного виховання школярів на сучасному етапі розвитку суспільства / О.В. Тимошенко, Ж.Г. Дьоміна // Фізична культура і спорт. – 20 - № . – С. 11-13.

13. Шиян Б.М. Теорія і методика фізичного виховання школярів / Богдан Михайлович Шиян. Частина 2. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2002. – 230 с.